

1) deliri et amentes, qui praeteritarum actionum obliviscuntur, ipso facto in aliam personam converterentur; nam conscientiam priorem amittunt;

2) quoties et quamdiu conscientia interrumpitur, v. c. somno, deliquo, toties et tamdiu persona cessaret esse eadem;

3) omnis persona jugiter mutaretur, nulla permaneret identica; nam omnis conscientia praeteritorum phaenomenorum jugiter mutatur: oblivione antiquorum, additione recentiorum.

QUAESTIO 2.

De accidente generatim.

1° Substantiae conceptui opponitur conceptus accidentis, quod est ens non in se subsistens, sed quod ad existendum necessario requirit substantiam ut subjectum cui inhaereat. Est ergo accidens determinatio aliqua substantiae superveniens, seu nota quaevis substantiae praeter ipsas essentielles notas indita.

2° Accidentia igitur plurimarum specierum sunt, quod facili intuitu patebit, si vel obiter inspiciamus quam multae ac diversae notae de ente quocumque praedicari possint. Has species colligens in genera suprema Aristoteles, ad novem reduxit pro novem quaestionibus quas de aliquo ente proponere possumus, scilicet quantum sit; quale sit; cujus sit v. c. pater, filius; quid agat; quid patiat; ubi sit; quo situ; quando; quas vestes, ornatum, habeat; — quibus ordine suo respondent praedicatorum genera (praedicamenta dicuntur, seu categoriae): quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, ubi, situs, quando, habitus.

3° Hinc fit ut omnia entia realia dividantur in decem categorias, quarum prima ad quaestionem: quid sit; nimirum:

ens per se subsistens	— — — — —	substantia
ens in alio inhaerens = <i>accidens</i> ,		
intrinsicum: intrinsicè afficiens substantiam.		
absolutum: afficiens substantiam in se ipsa consideratam:		
ratione materiae	— — — — —	quantitas
ratione formae	— — — — —	qualitas
respectivum: afficiens substantiam consideratam per comparisonem ad aliud—	— — — — —	relatio
extrinsicum: denominans substantiam ab alio quod habet relationem ad illam:		
ut a termino ad quem procedat operatio substantiae	—	actio
ut a termino a quo procedat operatio in substantiam	—	passio
ut a mensura extensionis in se spectatae	— —	ubi
ut a mensura extensionis quoad dispositionem partium:		situs
ut a mensura durationis	— — — — —	quando
ut ab ambiente, ornatu, possesso, etc.	— — — — —	habitus

4° De his accidentibus in communi inspectis non alia nunc dicenda occurrunt. Sed de accidentibus intrinsicis absolutis, quatenus ab eorum divisione in quantitatem et qualitatem abstrahimus, generalia quaedam veniunt disputanda.

Propositio 41.

Accidentium absolutorum entitas realiter distincta est ab entitate substantiae.

Stat. quaest. 1) Quaeritur de omni accidente absoluto, utrum dum est actualiter in substantia, aliquam entitatem superaddat entitati substantiae, — an potius nihil realiter addat, sed sit solum relativa habitudo ad alias substantias, vel etiam varia dispositio et habitudo partium ad invicem.

2) Priorem responsionem tuentur scholastici, — posteriorem atomistae et post Cartesium recentiores plurimi; — aliqui distinguunt absoluta, quae sint distincta a substantia, et modalia, quae non sint distincta.

3) Omnes, etiam scholastici, admittunt non eodem gradu distingui a substantia, accidentia absoluta omnia; sed de hac quaestione nihil quoad hanc praesentem thesim: cfr. infra.

4) Cfr. Kleutgen, phil. abh. 6. hptst. 4.

Prob. 1° Id quod est perfectio realis aliqua, et terminus actionis substantiae, habet entitatem realem aliquam distinctam a realitate substantiae; a. accidens absolutum, v. c. actus formalis cognoscendi, est realis perfectio substantiae, et producitur ut terminus actionis substantiae, v. c. se conformantis; e.

Prob. 2° Perfectio quae substantiae jam constitutae supervenit, et aliquid novum et reale addit, quod substantia ex se non habebat, est entitas ab entitate substantiae realiter distincta; a. accidens, v. c. scientia actualis, vel habitualis, virtus, supervenit et addit aliquid novum et reale; e.

Prob. 3° Substantia tum corporalis, tum spiritualis: a) subest mutationibus quae sunt reales, — b) quin ipsa substantialiter mutetur; — a. tales mutationes reales fiunt per acquisitionem realitatis novae, vel per amissionem realitatis habitae, et distinguuntur realiter ab entitate quae illis subest; e.

Ad maj. a) Corpus subest motui, qualitatibus pluribus et variis, ... anima amori, odio, irae, timori, ... gratiae habituali eam omnino transformanti;

b) lapis motus vel non motus est idem lapis.

Objic. 1° Terminus actionis positivae potest esse nova relatio, vel modus essendi, vel ordo...; e. non semper nova entitas positiva. — R. d. ant. 1 part. nova relatio fundata in nova realitate, c; mera nova relatio, sine novo fundamento, sive in ipso subjecto, sive in alio subjecto, n. — d. 2 part. modus vel ordo qui sit nihil, n; qui sit aliquid positivum et objectivum, non merum mentis figmentum, c.

Objic. 2° Accidens est *ens entis*, et essentialiter existit in substantia quam afficit, et per quam definitur; e. ejus realitas eadem est ac realitas substantiae.

— R. tr. ant. — d. cons. ergo ejus realitas essentialiter dicit nexum ad substantiam, c; est ipsa substantia, n.

Objic. 3° Accidens aut propriam habet essentiam et existentiam, aut non; a. si primum: non est accidens sed substantia; — si secundum: non distinguitur a substantia quam afficit. — R. d. maj. aut propriam, et independentem a substantia, aut non, c; secus, n. — c. d. min. 1 part.

Objic. 4° Si realiter distinguuntur, poterunt a Deo separari; a. repugnat concipi v. c. cogitatio vel volitio sine anima. — R. d. maj. ex nota sua generica, i. e. si aliunde specifica nota (vel specialis necessitas inhaerendi) non obstat, c; secus, n. — c. d. min. ob specialem necessitatem immanentis actionis quae affertur in exemplum, c; ob ipsam notam genericam accidentis, n.

Objic. 5° Cognitio et volitio non sunt effectus operationis, sed modificationes animi, sicut figura est modificatio corporis. — R. d. assert. sunt modificationes animi productae per operationem, et novam importantes realitatem, c; secus, n. — ad confirm. d. sicut... modificatio nova realis, c; secus, n.

Objic. 6° Si accidens est realiter distinctum, ejus productio erit creatio; a. repugnat creaturam posse creare; e. — R. n. maj. (creatio est productio e nihilo sui et subjecti; — hic producitur accidens ex nihilo sui sed non ex nihilo subjecti, i. e. independentem a substantia cui inhaeret).

Objic. 7° Saepe substantiae additur aliqua perfectio realis, non tamen ab ipsa substantia distincta, v. c. subsistentia, modus substantiae. — R. n. tot. (cfr. supra).

Objic. 8° Quidquid realiter existit (substantia) est determinatum, scilicet: et est, et est tale, per suam realitatem quae existit; e. nihil ad hoc distinctum superaddendum. — R. d. ant. est determinatum adaequate per suam essentiam solam, n; per modos qui necessario adsunt, et resultant ex essentia, sd. in genere et indeterminate, c; in individuo et determinate, n.

Objic. 9° Realitas (vel forma) distincta, potest quidem per modum formae esse ratio vel causa, cur res (substantia) intrinsece mutetur, novumque essendi modum acquirat; sed iste modus intrinsecus erit effectus formae, non ipsa forma; — a. de isto effectui intrinseco quaeritur; eritque ipse iterum distincta realitas a substantia, et redit argumentum in infinitum; aut non distincta, et negatur thesis. — R. ad maj. 1^m part. cur... acquirat, c; — ad 2^m part. sed est effectus formae, non ipsa forma, n. (videntur adversarii non verum conceptum de forma habere: cfr. infra).

Objic. 10° Ipsum accidens, aut est aliquid natura sua et ex se determinatum, aut non; — a. si primum: jam aliquid finitum potest natura sua esse determinatum; e. a fortiori aliud ens perfectius (substantia); — si secundum: erit determinatum per aliud, de quo redit quaestio in infinitum; e. — R. c. maj. ex se determinatum. — d. min. 1 part. determinatione sua essentiali, c; quae jam nullam patiatur (imo requirat) ulteriorem determinationem accidentalem, n.

Propositio 42.

Non potest ostendi intrinseca impossibilitas existentiae accidentium absolutorum physicorum seorsim a substantia.

Notiones. 1) Absolutum accidens aliud est *physicum*, i. e. quod realiter substantiam afficit intrinsece, et quidem tale ut habeat ex propria natura sua entitatem aliquam, sitque reale principium operationum et effectuum realium, dependenter tamen a substantia, cui naturaliter inhaerere debet, v. c. quantitas, calor, color; — poterit haec entitas dici incompleta, eo sensu quod natura sua destinatur ad inhaerendum alteri, non ad existendum in se; — poterit alio magis improprio sensu dici completa, quod sit aliquid totum, etiamsi non includi concipiatur in substantia (sed hoc non nisi post suppositam hanc thesim).

2) Aliud vero absolutum accidens est *modale*, de quo cfr. propos. sequent.

Stat. quaest. 1) Quaestio est de nota generica accidentis physici, abstrahendo ab aliquorum nota specifica ulteriore, qua sint v. c. actus immanentes.

2) *Non potest ostendi*: non quidem ratio intelligit quomodo possibilis sit talis existentia; nec ostendere potest sola ratio naturalis eam esse possibilem; scimus ex revelatione SS. Eucharistiae eam haberi de facto; nec probare potest ratio naturalis eam esse impossibilem: quod ultimum solum dicimus hic. — Causa hujus nostrae impotentiae de modo quo sit possibilis talis existentia, est imperfectio cognitionis nostrae de intima natura essentialium, substantiae, accidentium. — Cfr. S. Thom. qdlib. 7. a. 10.

Prob. Contradictio reperti deberet aut ab identitate accidentis et substantiae, aut ab essentiali dependentia accidentis a subjecto, aut a necessitate inhaesionis in subjecto, aut a defectu finalitatis (inutilitate) talis existentiae; — a. nihil horum valet; e.

Ad min. 1 part. (ab identitate). Haec accidentia propriam habent realitatem a realitate substantiae distinctam; e.

Ad 2 part. (a dependentia). Influxus substantiae creatae (ex cujus potentia educatur accidens) naturaliter debitus ut oriri possit accidens, suppleri potest per influxum omnipotentiae divinae; e.

Ad 3 part. (ab exigentia inhaerendi). Haec non destruitur etiamsi non actu adimpleatur; eritque essentialis inhaerentia aptitudinalis (seu exigitiva), non autem actualis; a. probari non potest essentialem esse inhaerentiam *actua-*lem; e.

Ad 4 part. (ab inutilitate). Finis immediatus et intrinsecus horum accidentium non solum est, afficere et determinare subjectum, sed etiam esse principia operationum et effectuum propriorum; a. etiam deficiente primo, manere potest secundus; e.

Objic. 1° Accidentia non in substantia, existerent per se; a. sic jam non essent accidentia sed substantia. — R. d. maj. existerent per se simpliciter, sine ulteriore exigentia naturalis dependentiae, n; cum tali exigentia, quae supernaturaliter suppleatur, c; — c. d. min.

Objic. 2° Quodvis accidens est relativum; *a.* relativum concipi nequit sine absoluto; *e.* — *R. d. maj.* includit necessarium ordinem dependentiae a substantia, *c;* est mera relatio, i. e. merus respectus unius rei ad alteram, *n;* — *c. d. min.*

Objic. 3° Plurima possunt afferri exempla accidentium quorum separata existentia evidenter repugnat, v. c. actus vitales, figura. — *R. d.* quorum singula ex propria aliqua conditione, nota specifica, repugnant seorsim existere, *c;* ex communi praecise natura accidentis physici absoluti, nota generica, *n.*

Objic. 4° Nequit ratio assignare quodnam accidens, vel quomodo existere possit seorsim. — *R. d.* ratio sola, *tr;* nunc post factam revelationem, *n.*

Objic. 5° Nulla natura est indifferens ad existendum modo sibi consentaneo; *a.* accidentis natura est existere in alio, non per se; *e.* non est apta ut existat indifferenter in se vel in alio. — *R. d. maj.* i. e. omnis natura repugnat existere non modo sibi essentiali, *c;* non modo sibi naturaliter debito licet non essentiali, *sd.* repugnat naturaliter, i. e. physice, *c;* absolute, i. e. metaphysice, *n.* — *c. d. min.*

Objic. 6° Si divina virtute potest accidens existere in seipso, jam ex sua natura est aptum existere per se (nam divina virtus non mutat essentias); — *a.* sic nulla est differentia inter accidens et substantiam; *e.* — *R. d. maj.* ad existendum connaturaliter per se, *n;* ad existendum supernaturaliter per se, licet exigitur in alio, *c.* — *c. d. min.*

Objic. 7° Si accidens quod ex sua natura postulat existere in alio, potest divina virtute existere per se; eodem modo circulus qui ex natura sua postulat esse rotundus, poterit divina virtute esse quadratus; *e.* — *R. n. ant. et parit.* (altera postulat naturali necessitate physica, altera necessitate metaphysica).

Objic. 8° Haec, v. c. : « quantitas sine re quanta, color sine re colorata, sapor sine re sapida » sunt omnino nihil! — *R. d.* sunt nihil substantiae nudaae, *c;* nihil accidentis, *n;* vel *sd.* i. e. nihil quod possit naturaliter inveniri, *c;* supernaturaliter, *n.*

Objic. 9° Tale accidens, habens ex se realem entitatem, conjungitur substantiae ut *ens enti* (per infusionem, mixtionem, compenetrationem), non inhaeret ut *ens entis* (existens solum per entitatem substantiae); — *a.* substantia non habet entitatem quae sit melioris conditionis; *e.* non differt essentialiter. — *R. n. maj.* et *n. supp. maj.* (ens entis esse solum existens per entitatem substantiae).

Objic. 10° Accidens existens separatim, sustentari deberet a Deo; *a.* 1) absurdum est Deus fiat subjectum sustentans formam aliquam (habens potentiam subjectivam); — 2) sic jam accidens non esset separatim a subjecto, sed esset in alio subjecto (Deo); *e.* — *R. d. maj.* i. e. inhaerere Deo ut subjecto, *n;* accipere a Deo (in potentia sua obedientiali) modum aliquem supernaturalem existendi per se, *c.* — *c. min. 1 part.* — *c. d. min. 2 part.*

Propositio 43.

Accidentibus modalibus prorsus essentialis est actualis inhaerentia subjecto.

Notiones. 1) *Modus, sensu latissimo,* est mensura, limitatio, determinatio rei; — *sensu stricto,* est mera determinatio subjecti, seu accidens quod ex se non aliam essentiam habet quam ut determinet subjectum, ita ut jam non vage et indeterminate se habeat substantia (haec enim ex se est limitata et mutabilis secundum varios status, ac proinde determinanda ulterius ad aliquem certum statum); est ergo modus : « determinatio actualis rei indifferentis ».

2) Tale accidens est reale, non merum figmentum mentis, ac proinde a parte rei distinctum a suo subjecto, cfr. sup.

Prob. Accidens modale (modus) est mera determinatio accidentalitatis subjecti; *a.* mera determinatio intrinsece repugnat existere nisi in subjecto determinando; *e.*

Ad maj. Haec est differentia inter accidentia : modale et physicum, quod modi tota essentia non est nisi mera determinatio intrinseca subjecti, quoad entitatem; accidens vero physicum est et determinatio subjecti intrinseca, et principium operationum vel effectuum.

Ad min. Repugnat mere determinare ubi nihil determinatur, seu : esse aliquam sic-se-habentiam alicujus non-se-habentis!

Schol. 1^m Distinguendus est *modus accidentalitatis* de quo in hac propositione, qui supponit substantiam jam completam, quam afficit, v. c. ubicatio, figura, quandocatio; — et *modus essentialitatis*, qui substantiam non praesupponit completam, sed eam in ratione substantiae completam, v. c. unio animae et corporis.

Schol. 2^m Distinguendus etiam *modus metaphysicus*, qui ratione cum fundamento in re, non realiter, distinguitur a subjecto, v. c. individuatio Petri, perseitas substantiae; — et *modus realis* qui distinguitur a parte rei a subjecto, v. c. figura.

Schol. 3^m Distingui etiam potest *modus* ab accidente physico quod ob aliquam rationem *specificam* existere repugnet sine subjecto, v. c. actus immanens, qui connotat terminum actionis in *subjecto agente* remanentem; — sunt nempe multi qui confundentes definiunt : accidentia physica quae non absolute repugnat, — modalia quae repugnat existere sine subjecto; — *sed R.* Haec repugnantia non est ipsa definitio essentialis, sed *sequitur* essentiam, et quidem sive genericam (modi), sive specificam (aliquorum physicorum).

Schol. 4^m *De modis accidentium,* v. c. directione et velocitate motus, acuitate soni, etc. — *R.* Sunt hi modi *metaphysici* potius quam *reales*; scilicet non videtur in eodem motu, sono... alius et alius succedere modum velocitatis...; sed potius huic motui succedere motum numero alium, qui non nisi

ratione cum fundamento in re solvatur in notas duas : motus et velocitatis suae; unde effatum : *accidens non est accidentis accidens*.

Schol. 5^m Minus feliciter modos explicat Suarez (sed erit lis de verbo) : modum esse aliquid reale, non tamen entitatem aliquam; distingui nihilominus aliquomodo a parte rei a subjecto; esse *ens*, sed non rigore *ens*;... *ens* realiter distinctum,... sed non reale *ens*. — Quae omnia plurimi philosophi exscribunt, at quomodo non verbis saltem sint contradictoria, quomodo conceptum rei juvent, viderint ipsi.

Schol. 6^m *Quaenam accidentia possint separari*. — R. a) Ratio sola vix quidquam valet decernere; — b) ex mysterio SS. Eucharistiae docemur quantitatem et plures qualitates *a substantia* separari; — c) attamen si quis explicare contenderet, solam quantitatem *non subjectari*, qualitates autem *in quantitate* subjectari (quia quantitas similior, propinquior substantiae), is non erraret in fide; — d) sed probabilius videtur, *posse* etiam qualitates physicas *non subjectari*, quia eadem valent rationes vindicantes non repugnantiam de singulis.

Coroll. 1^m Ergo *accidens est entis ens*, seu : *accidentis esse est inesse*; i. e. inhaerentia actualis, vel saltem exigita, est de ratione accidentis.

Coroll. 2^m *Accidens est extra substantiam*, seu : *accidens non est de essentia substantiae*.

Coroll. 3^m *Accidens non se extendit ultra subjectum* : i. e. non existit alibi vel amplius quam in subjecto suo.

Coroll. 4^m *Accidens non migrat de subjecto in subjectum*.

QUAESTIO 3.

De quantitate et qualitate.

Data in superioribus divisione et notione generali accidentium, nunc ad singulas accidentium categorias accedimus. Ac de duabus primis quidem, quantitate et qualitate, fere dictum est; istae enim sunt quae accidentium absolutorum nomine veniunt. Quamobrem pauca in ontologia de iis addenda manent, remissis nempe particularibus tractatibus ad cosmologiam et psychologiam. Hinc erunt

Articulus 1. De quantitate.

Articulus 2. De qualitate.

ARTICULUS 1.

De quantitate.

I. *Definitur quantum* id quod divisibile est in partes quae participant entitatem divisi, ita ut separatae singulae permanere possint in se. Non igitur

cogitandum est hic de divisione in partes essentielles, v. c. hominis in corpus et animam, vel aquae in oxygenium et hydrogenium; sed de divisione in partes quae sub eodem respectu maneant singulae, sub quo dividitur totum, v. c. si dividitur longum in duas partes longas, vel solidum in duas partes solidas. Patet hic esse abstrahendum ab *essentia* rei longae vel solidae, et considerationem esse tantum de re *ut longa, ut solida*.

II. *Quantitas* est accidens extensivum substantiae, seu illud quo substantia efficitur quanta. Dividitur autem haec, et est :

continua	— —	= non interrupta, i. e. cujus partes ita se invicem consequuntur ut finis unius jam sit initium alterius, — seu ut limes interior inter partes non inveniatur.
}	linea	— — — in unam dimensionem.
	superficies	— — — in duas dimensiones.
	solidum	— — — in tres dimensiones.
discreta	— —	= interrupta, i. e. cujus partes ita se mutuo consequuntur ut finis unius non sit initium alterius, — seu : ut limes interior inter partes inveniatur.
}	contigua	— — — ita ut limites partium se mutuo contingant.
	separata	— — (discreta, sensu strictiori), ita ut limites non se mutuo tangant.

III. Dicitur etiam, sed improprie et per analogiam, quantum : 1) *de successivis* : duratione, motu, tempore; — 2) *de intensitate* perfectionis : qualitatis, potentiae, etc.; — 3) *de multitudine*, numero...

ARTICULUS 2.

De qualitate.

I. *Definitur qualitas* accidens complens et perficiens substantiam sive in essendo sive in operando. Est ergo qualitas modificatio quaelibet substantiae, non essentialis, sive haec sit talis modificatio qua substantia mere aliter se habeat (et erit modus), sive talis qua substantia etiam ad alios effectus et operationes sit capax (et erit accidens physicum).

II. *Varia qualitatum genera* apud Aristotelem et Scholasticos enumerantur :

A. *Habitus et dispositio*. a) *Habitus*, a verbo *se habendi*, est *generatim* id quo ens bene vel male se habet in essendo, v. c. sanitas, aegritudo, sapientia, insania; — *strictiori sensu* : est id quo ens permanenter inclinatur ad aliquid bene vel male faciendum et facile repetendum, v. c. scientia, virtus, loquacitas. — Hic habitus immediate afficit potentiam, i. e. facultatem, — et acquiritur per actus priores, vel infunditur a creatore.

b) *Dispositio* idem est atque habitus : differt solum eo quod non est qualitas permanens, sed facile mobilis.

B. Potentia et impotentia. a) *Potentia* est principium proximum operationis ad quam per se institutum et ordinatum est; seu est principium quo ens operationem suam efficit. — Distinguitur autem:

Potentia naturalis: proprium hujus naturae, quod huic naturae necessario adest, quo potest, sine quo non posset natura hanc suam operationem efficere, v. c. intellectus, voluntas, locutivitas.

Potentia mobilis: non proprium naturae, sed mere accidentale, quod huic naturae adesse vel abesse potest; — haec subdividitur, et est alia: qua possit, *sine qua non* possit natura hanc aliquam actionem facere, — et alia: qua facilius possit, *sine qua tamen* possit, sed difficilius, minus expedite, v. c. aptitudo major, dexteritas major.

b) *Impotentia* (videtur potius ens rationis, negatio, sed concipitur ut): vel id quo ens fit incapax aliquid faciendi; — vel quo impeditur quominus facile aliquid faciat, v. c. blaesities, balbutia.

C. Sensibilis qualitas et passio. a) *Sensibilis qualitas* ea est quae permanens ab alio sensibus percipitur, seu quae in alienos sensus agit (unde dicitur *passibilis qualitas*), v. c. dulcedo, albedo, calor.

b) *Passio* solum differt a sensibili qualitate eo quod est facile mobilis, v. c. rubor ex verecundia, pallor ex ira.

c) *Sensibilis qualitas* et *passio* proprie de accidente corporeo dicuntur; — saepe etiam extenduntur ad accidens animae, et tum vix differunt ab habitu et dispositione, v. c. insania, furor, — ira, dolor.

D. Figura corporum est qualitas respiciens terminationem quantitatis, ortam ex forma talis corporis, v. c. crystallorum, plantarum, animalium; — vel sensu aliquo latiore, ortam ex actione alterius, v. c. statucae, lapidis vel ligni fragminis.

III. Proprietates qualitatum sunt a) *Contrarietas*. Contraria sunt quae sub eodem genere maxime differunt, et ab eodem subjecto se mutuo expellunt. — Non omnes qualitates sibi contrarias habent; — invenitur contrarietas maxime inter habitus, dispositiones, qualitates sensibiles.

b) *Intensio et remissio*: seu augmentum et diminutio, i. e. potestas recipiendi gradus intra limites ejusdem speciei.

c) *Similitudo et dissimilitudo*. Similia sunt quae in notis aliquibus suis conveniunt.

QUAESTIO 4.

De relatione generatim.

Tertia accidentium categoria est relationum. De hac quum multa veniant nobis dicenda, tractationem dividere visum est in duas quaestiones, quarum prior de generalioribus circa omnes relationes communiter disputet, altera singulas relationum species consideret.

Propositio 44.

Existunt in rerum natura relationes reales.

Stat. quaest. Hanc propositionem negant plerique Nominales, et antiquius jam Ammonius, Averrhoes, Avicenna, Stoici.

Notiones. 1) *Relatio* est habitudo unius ad alterum; — ad hanc requiruntur: a) *subjectum*: ens quod ad aliud respectum seu habitudinem habet, — b) *terminus*: ens aliud ad quod subjectum habet respectum, — c) *fundamentum*: id secundum quod habetur respectus, v. c. linea A subjectum; est aequalis lineae B termino; secundum longitudinem fundamentum.

2) *Relatio* est *realis* vel *rationis*: — *relatio realis* illa est quae viget inter res independenter a mentis consideratione et comparatione, v. c. inter causam et effectum; — *relatio rationis* seu logica, ea est quam rebus tribuit cogitando mens, vel etiam volendo, v. c. identitas rei secum, — signum arbitrarium, vexillum.

3) Ut *relatio* sit *realis* requiritur: a) *subjectum* sit reale, — b) *terminus* sit *realis*, — c) *fundamentum* in *subjecto* sit reale, — d) sit *realis* distinctio inter *fundamentum* et *terminum*; — quorum si unum deest, est *relatio rationis*. — Cfr. *Suar. met. d. 47.*

Prob. *Relatio realis* est habitudo unius ad aliud independens a consideratione mentis; a. tales habentur in rerum natura; e.

Ad min. Etiam nemine cogitante, effectus pendet a causa, homo est homini similis.

Objic. Ut habeatur *relatio*, requiritur comparatio extremorum; a. comparatio fit per intellectum; e. — R. d. maj. ut percipiatur *relatio* formaliter ut talis, e; ut sit a parte rei, n. (in suo esse physico saltem, licet non plene completa in sua formalitate perceptibili).

Schol. 1^m Divitur *relatio*:

mutua — si utrumque extremum refertur ad alterum eodem modo, i. e. realiter utrimque, vel ratione utrimque.
 { ejusdem nominis: si utrique termino inest fundamentum quo eodem nomine uterque designetur, v. c. aequales.
 { diversi nominis: si alio nomine designetur, v. c. pater et filius, causa et effectus.
 non mutua = mixta: si non eodem modo uterque terminus ad alterum refertur, scilicet hinc realiter, illinc ratione, v. c. creator et creatura, cognoscens et cognitum.

Schol. 2^m Distinguitur etiam *relatio transcendentalis*, i. e. quae necessario sequitur ipsam essentiam rei, v. c. creaturae ad creatorem; — et *relatio praedicamentalis*, i. e. quae potest *subjecto* inesse vel abesse, v. c. aequalitas; haec est una ex categoriis, prior non. *Relatio transcendentalis* haberi potest *realis*, etiamsi terminus non adsit *realis*, v. c. intellectus, ut facultas, habet *relationem* ex natura sua ad cognoscendum verum; etiamsi res cognoscenda sit *possibilis* tantum, non *realis* existens, vel in ordine ideali tantum.